

Prima I. V. Organizational and pedagogical conditions of learning watercolor painting students after-school educational institutions of artistic and aesthetic profile.

The paper proposes a study of organizational and pedagogical conditions for learning watercolor painting students after-school educational institutions of artistic and aesthetic profile. Revealed the potential of non-formal education institutions in shaping students' motivation to learn the fine arts. The features of the resource provision watercolor painting classes in art schools. The basic stages of organizing classes in watercolor painting in the school educational institutions artistic and aesthetic profile.

Keywords: watercolor painting, art-school education, learning the fine arts.

УДК 37.016:130.2

Просандєєва Л. Є.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

В статті висвітлено багатопланові аспекти вивчення проблем культурологічних дисциплін в умовах Вищої освіти. Представлено психолого-педагогічні принципи організації викладання культурології для студентів гуманітарного напрямку та нові форми роботи в навчальному процесі.

Ключові слова: педагогічне спілкування, культуротворча діяльність, психолого-педагогічні принципи викладання, суб'єкт-суб'єктні стосунки.

Отримуючи вищу освіту, молода людина здійснює специфічну культуротворчу діяльність з оволодіння знаннями та вміннями, які пов'язані з формуванням важливих операцій теоретичного мислення (рефлексія, планування, аналіз), ставлення до зовнішнього та власного внутрішнього світу.

Аналіз сучасної наукової літератури засвідчує, що успішність викладання культурології у вищій школі залежить передусім не стільки від рівня знань студентів, але й головним чином, від вміння організації навчання. Вітчизняними вченими (Д. Б. Ельконін, В. В. Давидов, В. В. Репкін, С. Д. Максименко, О. К. Дусаєвський та ін.) підкреслюється, що змістом навчання у ВНЗ є теоретичні знання, оволодіння якими розвиває у студентської молоді основи культурної свідомості, мислення, творчий рівень здійснення практичних видів діяльності. Академік В. П. Зінченко наголошує на необхідності вдалого використання педагогами наукових принципів викладання. "Належним чином організоване викладання виступає основною умовою цілеспрямованого формування особистості. Це стосується перш за все формування теоретичного мислення, умінь оволодівати здібностями, доцільно оперувати теоретичними знаннями" [3, с. 58].

Наукова школа В. В. Давидова розробляє проблему формування теоретичного мислення як засади виховання культуротворчої особистості, професіонала, який в усіх сферах трудової діяльності розкриває глибинні та суттєві зв'язки між предметами та явищами, знаходить узагальнені шляхи творчого розв'язання професійних завдань. З огляду на це, головним завданням вищої школи є, насамперед, – культурологічна освіта майбутніх фахівців

Проте проблема наукових принципів викладання культурологічних дисциплін залишаються лише частково вирішеною в науковій літературі. З метою розгляду цих питань необхідно більш детально зупинитися на розгляді специфіки викладання культурології в сучасному освітньому просторі, розкрити психолого-педагогічні

принципи освоєння культурних реалій, що склалися нині.

Так, завданнями нашої статті стали:

1. Проаналізувати особливості педагогічного спілкування як однієї з головних умов ефективності навчання в сучасному освітньому просторі;

2. Сформулювати психолого-педагогічні принципи організації викладання культурології для студентів гуманітарного напрямку.

Формування способів логічного аналізу джерел наково-навчальної інформації щодо специфіки феномену культури складає одне з важливіших завдань культурологічної освіти, яке має на меті підготовку до самостійної навчальної діяльності. Важливою умовою успішного викладання культурології є оволодіння студентами способами аналізу джерел наукової інформації, які забезпечують розуміння та засвоєння її змісту. Повноцінне здійснення студентами самостійної навчальної діяльності в процесі вивчення культурології спирається на певний рівень розвитку теоретичного мислення (перш за все дії аналізу, узагальнення). Тому необхідною складовою частиною викладання культурології є формування змістовного аналізу та узагальнення, та використання їх в якості способів навчальної діяльності.

Аналіз освітньої системи показує, що сьогодні вища школа ще орієнтована головним чином, на передачу студентам готових знань (не зважаючи на те, що останнім часом у ВНЗ поширюються різноманітні інноваційні процеси). Метою ж освіти у сучасних умовах стає формування людини, яка здатна критично осмислювати навколишнє середовище, себе та інших людей, здатної до самокорекції поведінки, знаходження себе в нових сучасних умовах життя. "Внаслідок неузгодженості між метою освіти і метою культури як граничною формою буття людини, виникають методичні парадокси, протиріччя та стереотипи, подолання яких вимагає адекватних концепцій і методів, що обумовлює соціокультурний смисл філософії освіти". [Сухова, с. 258] Невисокий рівень професіоналізму пов'язаний з теоретичним (не імперичним), творчим мисленням і нерозвиненим практичним інтелектом.

Саме тому детальне ознайомлення із специфікою культури покликане заповнити прогалини в культурологічних знаннях, адже сьогодні відкриваються можливості нового осягнення соціуму, осмислення культури в її сучасному контексті. Головне – навчити студентів виділяти основні тенденції та етапи розвитку культури і робити її предметом власного спеціального аналізу; показати взаємозв'язок усіх елементів (параметрів) культури на всіх її рівнях, від загального до індивідуального; розглядаючи людину як творця і носія рідної для неї культури, показати, що відмінності між людьми пояснюються цілісною своєрідністю культур, а не відмінностями окремих етнографічних антропологічних ознак.

Такий принцип викладу культурології, на нашу думку, дає змогу студентам не лише ознайомитися із різноманітністю культур, а й уявити певні тенденції її розвитку, намітити орієнтири в аналізі сучасних культурних явищ з урахуванням того, що при характеристиці проблем неминучі різні підходи.

Варто зазначити, що реконструкція сучасного культурно-історичного процесу пов'язана, насамперед, з висвітленням елементів теорії культури – проблем етносу, мови, інтерпретації понять і термінів, процесу розвитку сучасної наукової й художньої культури. Це стимулює науково-теоретичний інтерес студентів, розкриває науково-дослідницький характер навчання.

Виклад матеріалу має ґрунтуватися на певних історичних традиціях дослідження культури, а також численних культурознавчих джерелах, що допомагають об'єктивно оцінити певні процеси, які мають місце в культурі конкретного регіону.

Особлива увага у викладанні культурології приділяється концепції культурної

самобутності. Сприяння різноманітності культур – одна із цілей світової спільності (ООН), що зафіксована в першій статті Статуту ЮНЕСКО. У ній зазначається, що мета співробітництва – сприяти “зближенню і взаєморозумінню народів шляхом належного використання апарату колективного інформування, рекомендуючи для цього укладення міжнародних ухвал, які вона (ЮНЕСКО) вважатиме корисними для вільного розповсюдження ідей словесним і образотворчим шляхом”. Головну роль тут, безумовно, вирішують досягнення в галузі комп’ютерних засобів зв’язку. Наслідок цього – синтез культур, який зумовив утворення нових етносів, роль котрих у формуванні загальнолюдської культури дедалі зростає.

Відтак, для сучасної культури характерні, насамперед, такі процеси, як індустріалізація та інституціоналізація. Як відомо, витоки процесу індустріалізації походять з далекого минулого, однак сьогодні цей процес різко прискорився. Зруйнувавши звичаї, пов’язані зі старими формами виробництва, змінивши звички вжитку, відірвавши трудівників від їх ґрунту, індустріалізація рглятивізувала культуру як середовище. Нині інформація і різноманітність техніки інформації сприяють посиленню абстрактної раціоналізації колективного життя в цілому. Сюди можна приєднати й такі явища, як прискорене навчання, розповсюдження великих тиражів преси, супутникове телебачення, нові системи аудіовізуальної техніки, тощо. Все це призвело до створення досить ефективного світу думок – нової фігури культури як горизонту.

Процес програмування інституалізації культурних змін, котрий почався ще в минулі сторіччя, нині швидко поширюється. Наука і мистецтво стають індустрією, механізм розвитку якої ховається від його творців. Навчання стає все більше формалізованим. У певному смислі нині, відбувається незвичайне зміщення культури як середовища в бік культури як горизонту. У ХХ ст. виникає феномен “конгломератної культури”. Сучасна науково-технічна культура є своєрідним набором різних культурних мікрокосмів, котрі необхідно синтезувати в єдине ціле.

Сьогодні у свідомості багатьох європейців північноамериканський маскульт став немов би втіленням американської культури, американського способу життя. Одна з причин цього – відносна слабкість американської високої культури, поки що надто юної, її відсутність розгалуженого, багатого народного мистецтва.

По суті, викладання культурології передбачає вирішення цілої низки теоретичних проблем, серед них: проблема діалогу культур Сходу і Заходу, своєрідність масової та елітарної культур, проблема синтезу культур, специфіки загальнорегіонального й національного та інших, які активно розробляються в сучасній науці.

Для успішного фундаментального засвоєння студентами досягнень культури, невід’ємною часткою якої є сучасна українська культура вкрай важливе створення в аудиторії та поза її межами атмосфери доброзичливого спілкування. Тільки в умовах невимушеного спілкування між студентами та викладачем можливо найбільш вдало показати значущість сучасної культури в життєдіяльності людини, її роль у творчості та вдосконаленні особистості, гуманізації людських відносин. Адже динаміка культурних цінностей розкривається, насамперед, в процесі співставлення культурних цінностей минулих й сучасних надбань людства та власних цінностей підрастаючої особистості.

Згідно з концепцією Г. М. Андрєєвої, педагогічне спілкування є триєдиним процесом, а саме: обміном інформацією (комунікативний бік спілкування), взаємовпливом (інтерактивний бік спілкування), а також сприйманням співрозмовниками один одного (перцептивний бік спілкування) [2]. Так, у психологічному словнику за редакцією А. В. Петровського та М. Г. Ярошевського поняття спілкування визначається як багатоплановий процес встановлення й розвитку контактів між людьми, пов’язаний з потребами у спільній діяльності. Спілкування здійснюється знаковими засобами у процесі

взаємодії суб'єктів та значною мірою спричиняється потребами спільної діяльності [11, с. 244]. Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що потреба у спілкуванні – прагнення людини до пізнання й оцінки інших людей, а через це та за допомогою інших – до самопізнання й самооцінки; – саме те, що спонукає людину до спілкування” (за О. М. Леонтьєвим). По суті, поняття “спілкування” виступає як таке, що є підпорядкованим категорії “діяльності”, похідним по відношенню до неї.

Необхідність у спілкуванні за А. Маслоу є основною фундаментальною потребою людини. Спілкування в процесі навчання необхідне молодій людині, щоб поділитися з іншими своїми почуттями й переживаннями відносно отриманої нової інформації, для того, щоб відчувати себе особистістю. Фрустрація цієї базової потреби призводить до важких стресів[10].

Отримання культурологічних знань завжди має бути взаємодією і повинно здійснюватися за формулою “суб'єкт-суб'єкт”. Особливо це стосується професії майбутнього культуролога, яка заснована, насамперед, на людській взаємодії. Зрозуміло, що така принципова суб'єктність спілкування зовсім не свідчить про однаковість соціально-рольових позицій та функцій учасників спілкування. Педагогічне спілкування викладача і студента є прикладом такої соціально-рольової нерівності. А тому завжди існує небезпека, що таке спілкування може набути, приміром, маніпулятивного характеру, коли студент стає об'єктом викладацьких впливів та маніпуляцій.

Педагогічне спілкування є основою діяльності викладача-культуролога (про що свідчать числені емпіричні дослідження стилю педагогічного спілкування, стилю педагогічного керівництва, способів педагогічного впливу тощо). Так, С. И. Кондратьєва під психологічними компонентами педагогічного спілкування розуміє пізнання педагогом особистості молодої людини, ставлення та форму звертань до неї. Вчена вважає, що проблема педагогічного спілкування за своєю психологічною сутністю близька до проблеми педагогічного такту [6]. Вчений О. О. Бодальов виділяє наступні компоненти педагогічного спілкування: вміння передавати інформацію іншим людям, емоційно відгукуватись на стан і діяльність інших людей та здатність вибирати адекватну поведінку

Педагогічне спілкування все частіше трактується як таке, що виражає відносно “суверенну” сторону життя викладачів та молоді. Тому для утворення гуманістичного ядра особистості як у викладачів, так і в молоді необхідно розвивати та закріплювати звичку ставитись до іншої людини як до найвищої цінності, так само суб'єктивно вагомої, як в очах кожного з них вагома їх власна особистість.

Таким чином, ми розглядаємо специфіку викладання культурології в сучасному освітньому просторі як систему органічної соціально-психологічної взаємодії викладача та студентів, зміст якої складає обмін інформацією щодо динаміки розвитку культури, пізнання особистості, здійснення психолого-виховних впливів, організацію взаємостосунків за допомогою різноманітних засобів та цілісну “трансляцію особистості педагога на аудиторію” [7, с. 51].

Враховуючи зазначене, сформулюємо наступні принципи викладання культурологічних дисциплін:

1. Принцип креативності.

Евристичні запитання під час викладання принципів розвитку культури завжди стимулюють студентів до творчого пошуку, роздумів та формулювання нестандартних, оригінальних думок. Оволодіння культурологічними знаннями спонукає студентів до самостійності мислення, міркування, власних висновків та узагальнень.

2. Принцип формування моральних якостей та цінностей особистості

В процесі викладання культурології педагог передає, насамперед, переконання у силі людського розуму, прагнення до пізнання світу, любов до істини і повагу до народного

надбання та інші моральні цінності та якості. Уже завдяки цьому у дитини виникає бажання творити і бути корисною, духовно здоровою. Під час лекції кожен студент демонструє високу культуру міжособистісних стосунків, справедливість у поєднанні з тактом, а ентузіазм – із скромністю. За таких умов студентська молодь зростатимуть духовно гармонійною.

3. Принцип емоційної та когнітивної децентрації.

Даний принцип базується на психологічному механізмі узгодження та координації особистістю точок зору інших людей із власною.

Ми вважаємо, що відправною точкою емпатійного ставлення в процесі викладання сучасної культури є емпатогенна ситуація (емоційний стан іншого), яка обумовлює функціонування механізму емоційного зараження, а це призводить до споглядання, сприйняття, бажання зрозуміти стан об'єкта емпатії (перша ланка емпатійних стосунків, в якій простежуємо перевагу когнітивного компонента).

У подальшому емоційне зараження та сприймання об'єкта емпатії породжує співпереживання (переживання емоційних станів іншої людини як своїх особистих). Таке співпереживання стає можливим лише при дії механізму емоційної ідентифікації. В цьому випадку мова йде, головним чином, про емоційний компонент емпатійного процесу.

Перехід до другого етапу емпатійного процесу зумовлюється появою у людини потреби в усвідомленні своїх почуттів, аналізу ситуації, що забезпечується функціонуванням механізму особистісної рефлексії. Далі внутрішня діяльність суб'єкта переходить на більш високий рівень – залучається механізм емоційної децентрації. Суб'єкт емпатійних відносин прагне стати на точку зору іншого, зрозуміти його стан, переживає почуття цієї людини. Другий етап супроводжується емоційно-когнітивним процесом. Він відіграє провідну роль у формуванні моральних засад особистості. Усвідомлення своїх почуттів, думок, а також здатність стати на місце іншого призводять до особистісних змін в суб'єкті емпатійних відносин, позитивних зрушень у його емоційно-мотиваційній сфері (починає формуватись потреба у наданні допомоги іншій людині).

Подальше розгортання процесу децентрації обумовлює перехід до третього (діючого) етапу емпатійного процесу, який складається з наступних компонентів:

1) внутрішня співдія (готовність, бажання, прагнення до співдії); 2) реальна співдія викладача і студента. Якщо у першій ланці останнього етапу емпатійних стосунків переважає емотивний компонент (над когнітивною децентрацією домінує емоційна), то у другій ланці починає переважати когнітивний компонент (когнітивна децентрація), який постає "фоном" діяльності суб'єкті емпатії. Третій етап відносин являє собою емоційно-когнітивно-діяльнісний процес.

4. Принцип толерантного ставлення до думок та висловлювань у процесі викладання сучасної культури

В процесі евристичної бесіди студенти висловлюють власні точки зору, аналізують думки своїх однолітків, формулюють висновки та пропозиції щодо розв'язання певної проблеми культури. Даний принцип передбачає толерантне ставлення студентів до інших, навіть зовсім протилежних думок та точок зору учасників спілкування, прийняття будь-якої позиції та ідеї, усвідомлення власної позиції та її обґрунтування.

5. Принцип формування культурологічного світогляду студента.

Процес викладання культурологічних дисциплін передбачає не лише оволодіння студентами певною системою знань, але й виховання високоосвіченої та духовно багатой людини з гуманістичними поглядами й переконаннями, що знайде своє втілення у ставленні до навколишнього світу у всіх його проявах.

Культурологічний світогляд як соціальна цінність не лише збагачуватиме форми

свідомості студентів, мораль, норми та етику дій, але й змістовно регламентуватиме характер оціночних суджень й дій соціального суб'єкта.

Можна прогнозувати ефективність викладання культурологічних дисциплін тоді, коли діяльність професорсько-викладацького колективу та студентів вміло організована на загальнонаукових засадах, усі члени колективу готові до обговорення навчальної задачі чи проблемної ситуації, які виникає на лекціях, спільна діяльність студентів має певну мету, орієнтована на співпрацю, толерантну взаємодію та взаємодопомогу, мислення студентів творче (не за заданим сценарієм, а з імпровізацією), наукова діяльність викладачів і студентів змістовно насичена, самостійна робота вдало організована.

Таким чином, психолого-педагогічними принципами викладання культурологічних дисциплін є такі: принципи креативності, формування моральних якостей та цінностей особистості, емоційної та когнітивної децентрації, толерантного ставлення до думок та висловлювань, формування культурологічного світогляду студента.

Для сучасної вищої школи є характерною тенденція до застосування нових форм роботи в навчальному процесі. Тому потребують детального дослідження та обґрунтування психолого-педагогічні умови ефективності викладання культурологічних дисциплін.

Використана література:

1. *Ананьев Б. Г.* Избранные психологические труды: в 2-х т. / Б. Г. Ананьев. – М.: Педагогика, 1980. – Т. 2. – 287 с.
2. *Андреева И. М.* Социальная психология / И. М. Андреева. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 416 с.
3. *Выготский Л. С.* Собрание сочинений: в 6-ти т. / под ред. А. Р. Лурия, М. Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1984. – Т. 2. – 360 с.
4. *Давндов В. В.* Теория развивающего обучения / В. В. Давндов. – Москва, 1996. – 541 с.
5. *Давндов В. В.* Виды обобщения в обучении / В. В. Давндов. – Москва, 2000. – 478 с.
6. *Кондратьева С. В.* Общение в системе "учитель – ученик" / С. В. Кондратьева. – М.: Педагогика, 1984. – 80 с.
7. *Леонтьев А. Н.* Избранные психологические произведения: в 2-х т. / А. Н. Леонтьев. – М., 1983. – Т. 1. – 286 с.
8. *Ломов Б. Ф.* Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М.: Наука, 1984. – 445 с.
9. *Максименко С. Д.* Основы генетичної психології / С. Д. Максименко. – Київ, 1998. – 216 с.
10. *Маслоу А.* Самоактуализация личности и образования / А. Маслоу. – К.: Донецк, 1994.
11. *Мудрик А. В.* Общение как фактор воспитания школьников / А. В. Мудрик. – М.: Педагогика, 1984. – 112 с.
12. *Психология: словарь* / под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
13. *Репкин В. В., Репкина Н. В.* Развивающее обучение: теория и практика / В. В. Репкин, Н. В. Репкина. – Томск: Пеленг, 1997. – 228 с.
14. *Чепань М.-Л. А.* Взаимосвязь информационных и эмпирических характеристик познавательных процессов в деятельности человека: дисс. ... канд. психол. наук / М.-Л. А. Чепань. – К., 1990. – 119 с.

Просандеева Л. Е. Особенности преподавания культурологических дисциплин в современном образовательном пространстве

В статье отражены многоплановые аспекты изучения проблем культурологических дисциплин в условиях высшего образования. Представлены психолого-педагогические принципы организации преподавания культурологии для студентов гуманитарного направления и новые формы работы в учебном процессе.

Ключевые слова: педагогическое общение, культурологическая деятельность, психолого-педагогические принципы преподавания, субъект – субъектные отношения.

Prosandeeva Lyudmila. Features of teaching culturological disciplines in modern educational space.

The article highlights the multifaceted aspects of studying problems of studying cultural subjects in terms of higher education. Presented by psychological and pedagogical principles of teaching cultural studies student humanities and new forms of work in the classroom. It is noted that a necessary part of teaching cultural studies is to develop meaningful analysis and synthesis, and use them as a way of learning activities.

The purpose of education is under current conditions is the formation of a person who is able to critically reflect upon the environment, themselves and other people, capable of self-correction behavior of themselves in new modern conditions of life.

The main thing – to teach students to highlight the main trends and stages of development of culture and make it a subject of its own special analysis; show the relationship of all elements (parameters) culture at all levels, from the general to the individual; considering man as creator and bearer for her native culture, show that the differences between people due to the originality whole cultures rather than differences between certain anthropological ethnographic evidence. This will enable students not only learn from a variety of cultures, but also to present some of its development trends, identify benchmarks in the analysis of contemporary cultural phenomena.

Keywords: pedagogical communication, the cultural activity, psychology and pedagogical principles of teaching, subject-subject's relations.

УДК:378.937+378.97+378.14

Резніченко М. І.

СУЧАСНИЙ ВИМІР СТРАТЕГІЇ ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ЗМІСТУ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ-ХУДОЖНИКІВ

У статті розглядаються питання наукового обґрунтування змісту методичної підготовки майбутніх педагогів-художників у системі художньо-педагогічної освіти. На основі новітніх стратегій проектування інтегративної моделі процесу методичної підготовки магістрів, що надає змогу з одного боку, поглиблювати професійну компетентність, а з іншого – забезпечувати формування якісного рівня методичної здатності до художнього навчання студентів у професійних закладах освіти різного рівня акредитації, розроблено освітньо-модульний курс дисципліни "Теорія і практика методики художнього навчання у вищих навчальних закладах". Результати дослідження та досвіду стали підґрунтям для визначення сутності освітнього змісту програми методичної підготовки магістрів, котра передбачає передумови поєднання в одну процесуальну спільність процесу набуття знань і вмінь із профільної (художньої та методичної) діяльності.

Ключові слова: методична підготовка магістрів, методика художнього навчання, стратегія проектування, педагог-художник, педагогічна освіта.

Одним з основних напрямків системи вищої педагогічної освіти в сучасних умовах розвитку освітянського простору в Україні є науковий розгляд інноваційної організації навчально-виховного процесу підготовки фахівців у магістратурі. Розробка структурних компонентів навчально-методичного комплексу для наукової організації процесу художньо-педагогічної підготовки магістрів зумовлюється вихідними положеннями Закону "Про вищу освіту" (2014 р.) та вимогами Болонської угоди. Окреслюючи потреби сьогодення й тенденцій розвитку освітньої ідеології на майбутнє, установлюється суттєвість змісту художньо-педагогічної освіти, що у свою чергу визначає актуальність проблеми професійної підготовки фахівців. Важливою ланкою цього освітнього процесу є методична підготовка педагогів-художників, сфера професійної діяльності яких націлена